

Олександр Скрипнюк

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5620-7762>
Alexander.Skrypniuk@gmail.com

УДК 342

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Анотація. У статті досліджуються європейські стандарти демократії як ключовий орієнтир модернізації українського парламентаризму в умовах євроінтеграційного курсу України.

Аналізується нормативна й інституційна основа функціонування парламентів у демократичних країнах Європи, зокрема, на прикладах практики Європейського Парламенту, рекомендацій Венеційської комісії та документів Ради Європи, які визначають принципи верховенства права, політичного плюралізму, підзвітності, участі громадян у законодавчому процесі та дотримання прав опозиції. Автор акцентує увагу на концептуальних підходах Ради Європи, Європейського Парламенту та Венеційської комісії до розуміння принципів демократичного врядування, політичної відповідальності та відкритості діяльності парламентів.

Акцентується увага на тому, що ефективний парламентаризм є не лише механізмом представництва, а й інструментом контролю за виконавчою владою, а також гарантом демократичної легітимності політичних рішень.

У статті порівнюються ключові параметри української парламентської системи з європейськими стандартами, виявляються структурні та процедурні дисбаланси, які уповільнюють наближення українського парламентаризму до демократичної моделі. Серед них – надмірна політизація парламентського процесу, формалізованість комітетської роботи, недостатня прозорість діяльності народних депутатів, обмеженість доступу громадськості до процесу законотворення, а також низький рівень імплементації рекомендацій міжнародних організацій.

Обґрунтовується потреба в системних інституційних змінах, спрямованих на вдосконалення Регламенту Верховної Ради України, зміцнення механізмів парламентського контролю, впровадження етичних кодексів депутатської діяльності та посилення взаємодії з громадянським суспільством.

Стаття доводить, що адаптація українського парламентаризму до європейських стандартів є не лише умовою ефективного врядування, а й основою для формування політичної культури, заснованої на прозорості, підзвітності та довірі громадян до інституцій державної влади.

Ключові слова: парламентаризм, європейські стандарти, демократія, Верховна Рада України, правова держава, парламентський контроль, політична відповідальність.

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України та водночас прискорення євроінтеграційного курсу нашої держави питання

відповідності національного парламентаризму загальновизнаним демократичним стандартам набуває особливої значущості. Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган держави відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування демократичної системи, реалізації принципу верховенства права, прозорості й підзвітності влади, а також у здійсненні парламентського контролю над виконавчими структурами.

Європейські стандарти демократії, сформульовані у практиці Ради Європи, Венеційської комісії, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Європейського Союзу та інших міжнародних інституцій, визначають високі вимоги до організації, процедур, етичних норм і функціонування парламентів (табл.).

Таблиця

Джерела європейських стандартів демократії

Документ	Основні положення	Юридичний статус
Договір про Європейський Союз (ДЄС)	Представницька демократія, участь громадян, принцип прозорості	Основоположний договір ЄС
Договір про функціонування ЄС (ДФЄС)	Повноваження інституцій, відкритість, контроль	Основоположний договір ЄС
Хартія ЄС про основоположні права	Права людини, рівність, гідність, належне врядування	Юридично обов'язкова
Європейська конвенція з прав людини	Свобода слова, асоціацій, вибори, судовий захист	Юридично обов'язкова для країн Ради Європи
Кодекс належної практики у виборчих справах (Венеційська комісія)	Виборчі стандарти: таємність, універсальність, рівність	Еталонний документ для реформ

Їх адаптація в українському законодавстві та інституційній практиці є запорукою зміцнення демократії та наближення України до членства в ЄС. При цьому парламент повинен не лише формально відповідати європейським принципам, а й ефективно втілювати їх у повсякденній практиці – через відкритість до громадян, політичну доброчесність, реальний контроль за виконавчою владою та прозору законотворчість.

Незважаючи на прогресивні зміни в українському законодавстві, численні дослідження та моніторинги міжнародних організацій вказують на наявність суттєвих викликів: низький рівень інституційної спроможності, політизацію процесів, формальність процедур, обмежену взаємодію парламенту з громадянським суспільством тощо. Тож критичний аналіз сучасного стану українського парламентаризму в контексті європейських стан-

дартів і пошук механізмів їх ефективного впровадження становить наукову і практичну цінність.

У цьому контексті актуальним є дослідження не лише правових джерел європейських стандартів демократії, а й конкретних прикладів застосування цих норм у парламентаризмі країн ЄС. Це дає змогу обґрунтувати на прямі вдосконалення українського парламенту, сформулювати практичні рекомендації та сприяти посиленню демократичних засад у системі вищої законодавчої влади України.

Процес демократичного розвитку України невід’ємно пов’язаний із реформуванням політичних інститутів, передусім інституту парламентаризму як одного з ключових елементів сучасної державності. Парламентаризм, що функціонує на принципах демократичного представництва, правової держави та верховенства права, виступає важливою ознакою політичної зрілості суспільства, а також індикатором його наближеності до європейських стандартів. У контексті зобов’язань, які Україна взяла на себе в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом¹, питання адаптації національного законодавства та інституційної практики до демократичних стандартів, вироблених у країнах – членах ЄС, набуває першочергового значення.

Європейські стандарти демократії визначаються не лише як сукупність норм, закріплених у міжнародно-правових актах, а й як система принципів і процедур, що забезпечують ефективну діяльність державних інституцій, гарантують права і свободи громадян і створюють умови для функціонування політичного плюралізму. Серед таких стандартів особливе місце посідає забезпечення прозорості та підзвітності парламентської діяльності, реальна участь громадян у законотворчих процесах, ефективний парламентський контроль за виконавчою владою, дотримання етичних норм і балансу між політичною доцільністю та правовими процедурами.

Водночас українська модель парламентаризму досі характеризується низкою проблем, що ускладнюють реалізацію зазначених стандартів на практиці. Йдеться, зокрема, про збереження елементів формалізму в роботі Верховної Ради України, нестабільність парламентських коаліцій, низький рівень відкритості й доступності парламентської інформації для громадян, слабкий розвиток механізмів взаємодії парламенту з громадянським суспільством, а також недостатню інституційну спроможність народних депутатів у здійсненні повноцінної законодавчої й контрольної функцій. Попри існування формальних регламентних положень, що мають забезпечувати демократичні процедури в парламенті, їхнє виконання часто не відповідає європейським практикам.

Поглиблення процесів європейської інтеграції України та прагнення до членства в ЄС потребують осмислення та переосмислення засад українсь-

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (дата звернення 27.04.2025).

кого парламентаризму. В умовах гібридних викликів, війни та посилення суспільного запиту на ефективне управління постає потреба не лише в деклараціях про відповідність європейським нормам, а й у системному втіленні принципів демократії у структуру та функціонування національного парламенту. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти рекомендаціям Венеційської комісії, документам Парламентської Асамблеї Ради Європи, резолюціям Європейського Парламенту, а також правовим позиціям, сформованим у рамках міжнародних міжпарламентських форумів.

Тому метою дослідження є визначення змісту та правової природи європейських стандартів демократії, їхнього впливу на розвиток українського парламентаризму, а також обґрунтування шляхів адаптації національної парламентської практики до демократичних вимог європейського зразка в контексті євроінтеграційного курсу України. Методологія дослідження ґрунтується на юридичному та порівняльному аналізі. Дослідження спирається на праці та наукові розвідки низки вчених, зокрема О. Жадан, В. Гошовської, Л. Баликіної-Галанець, Л. Даниленко, Н. Максименцевої, Т. Корнякової, М. Максимцева.

Європейські стандарти демократії є фундаментальними орієнтирами для країн, що прагнуть до інтеграції в європейське співтовариство. Вони визначають основні принципи функціонування демократичних інститутів, забезпечення прав людини та верховенства права. Для України, яка обрала європейський шлях розвитку, вивчення та імплементація цих стандартів є надзвичайно актуальними.

Україна, яка прагне до європейської інтеграції, має свою правову та політичні системи узгодити з європейськими демократичними нормами, включаючи функціонування її парламенту – Верховної Ради. Процес розширення ЄС сам по собі пов'язаний зі зміцненням демократичних процесів. Війна з росією, що триває, підкреслює важливість зміцнення демократичних інститутів як наріжного каменю національної стійкості та суверенітету. ЄС розглядає цю війну як напад на саму демократію. Війна, імовірно, посилила відданість України європейським цінностям та її прагнення дистанціюватися від авторитарних моделей. У цьому контексті прийняття європейських стандартів демократії є не лише технічною вимогою для вступу до ЄС, а й фундаментальним аспектом національної ідентичності та майбутнього України.

Європейські стандарти демократії охоплюють низку ключових принципів, серед яких: верховенство права, поділ влади, захист прав людини, вільні та справедливі вибори, плюралізм і толерантність, а також громадянська участь у процесах управління². Зміст стандартів ґрунтується на ідеї, що демократія – це не лише вибори, а насамперед система врядування, яка гарантує повагу до гідності людини, рівність перед законом, прозорість і

² О. Жадан, 'Європейський парламентаризм: становлення та тенденції розвитку' [2022] 6 Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування 4 <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-03>.

підзвітність інституцій. Демократична держава повинна гарантувати участь громадян в ухваленні рішень, незалежність судової влади, дієві механізми контролю за виконавчою владою, а також захист меншин та вразливих груп.

Європейські стандарти демократії закріплені у правових засадах функціонування Європейського Союзу, насамперед у Договорі про Європейський Союз (далі – ДЄС) та Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС)³. Ці документи визначають політико-правову модель інтеграційного об'єднання, що базується на принципах демократії, поваги до прав людини, верховенства права та підзвітності влади.

Провідною нормою, що формує демократичну основу ЄС, є ст. 2 ДЄС, яка закріплює, що Союз ґрунтується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів і становлять базову умову членства в ЄС. Отже, демократія розглядається не лише як форма правління, а й як нормативна основа політичної єдності.

Стаття 10 ДЄС конкретизує принцип представницької демократії як основу функціонування Союзу. Згідно з нею громадяни представлені на рівні ЄС через Європейський Парламент, а держави-члени – через свої уряди в Раді Європейського Союзу. Окрім цього, кожному громадянину гарантується право брати участь у демократичному житті Союзу, а рішення інституцій мають прийматися якомога відкритіше та ближче до громадян.

Принцип демократичної участі продовжує ст. 11 ДЄС, яка вказує на обов'язок інституцій підтримувати відкритий, прозорий і регулярний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством. Особливо значущим інструментом участі громадян є право громадянської ініціативи – за наявності не менше мільйона підписів із різних держав ЄС Європейська Комісія зобов'язана розглянути ініціативу та дати офіційну відповідь щодо її реалізації.

З огляду на це демократія в ЄС поєднує як представницьку модель, через діяльність обраних органів, так і партисипативну, через інструменти прямої участі громадян. Це відображає сучасну тенденцію до розширення горизонтів демократичного врядування.

У межах Договору про функціонування Європейського Союзу демократія реалізується також через структуру повноважень основних інституцій. Відповідно до ст. 14 ДФЄС Європейський Парламент як безпосередньо обраний орган здійснює законодавчі та бюджетні функції разом із Радою, а також виконує контроль за роботою Комісії. Це забезпечує ключову роль

³ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text> (дата звернення 27.04.2025).

парламенту у процесі формування політики ЄС та слугує інструментом демократичної легітимації рішень.

У ст. 15 ДФЄС підкреслено, що Європейська Рада визначає загальні політичні напрями розвитку Союзу, а її діяльність повинна бути максимально прозорою. Важливим також є положення про Раду Європейського Союзу, викладене в ст. 16 ДФЄС, де наголошено, що вона здійснює законодавчі та координаційні функції, водночас будучи відповідальною перед державами-членами. Комісія ЄС, згідно зі ст. 17 ДФЄС, як виконавчий орган має забезпечувати загальні інтереси Союзу, діючи незалежно, однак під постійним контролем з боку Європейського Парламенту.

Варто зазначити, що демократичні стандарти ЄС поширюються також на зовнішню політику. Як зазначено в ст. 21 ДЄС, Союз прагне поширювати у світі свої цінності, включаючи демократію, верховенство права та повагу до прав людини, у тому числі через міжнародне співробітництво та розвиткову допомогу. Отже, демократія розглядається не лише як внутрішній принцип, а й як експортована цінність, що має глобальне значення.

Механізм захисту демократії передбачений також у ст. 7 ДЄС, відповідно до якої за наявності серйозного ризику порушення основоположних цінностей Союзу з боку будь-якої держави-члена, Рада ЄС може прийняти рішення щодо призупинення її прав, зокрема права голосу. Цей механізм має не лише санкційний, а й превентивний характер, оскільки спрямований на утвердження стандартів демократії в усіх країнах-членах без винятку.

Європейські стандарти демократії мають тісний зв'язок із принципом прозорості. Згідно зі ст. 15 ДФЄС інституції ЄС зобов'язані працювати максимально відкрито, зокрема, шляхом забезпечення доступу громадян до документів, що гарантує контроль за діяльністю органів влади з боку суспільства та засобів масової інформації. Це сприяє підвищенню підзвітності й довіри до політичної системи.

Отже, Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу визначають демократію як системоутворюючий принцип інтеграційного об'єднання. Її стандарти в ЄС передбачають не лише виборність представницьких органів, а й залучення громадян до формування політики, відкритість діяльності інституцій, розподіл повноважень між владними структурами, контроль і підзвітність, а також захист прав людини як центрального елементу. Європейський Союз, закріплюючи ці принципи в правових актах, формує сучасну модель демократії, яка має стати орієнтиром і для країн, що прагнуть інтеграції до європейського простору.

Європейські стандарти демократії, як сформульовано в Хартії Європейського Союзу про основоположні права⁴, ґрунтуються на повазі до людської гідності, свободи, рівності, солідарності, громадянських і політичних прав. Хартія

⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj> (accessed 27.04.2025).

є не просто декларацією принципів, а юридично обов'язковим актом, що визначає стандарти прав людини, які повинні бути дотримані в рамках правового порядку ЄС і держав-членів при застосуванні норм права Євросоюзу.

У ст. 1 Хартії підкреслюється, що людська гідність є недоторканною й повинна поважатися та захищатися. Це положення є вихідним пунктом для всієї європейської концепції демократії, де особа розглядається не як підлеглий елемент держави, а як центр усіх політичних і правових процесів. Повага до гідності означає створення умов для участі кожної людини в управлінні суспільними справами, у тому числі через вибори, громадянську активність та свободу вираження.

Свобода думки, совісті та релігії (ст. 10) та свобода вираження поглядів (ст. 11) формують основи плюралізму – необхідного елементу демократичної політичної культури. У Хартії зазначено, що ці свободи охоплюють не лише право мати переконання, а й право отримувати та поширювати інформацію без втручання органів влади. Це дає змогу громадянам відкрито формувати свою політичну волю, вільно брати участь у громадських дебатах та критично оцінювати дії влади, що є визначальним у демократії.

Право на свободу зібрань та об'єднань закріплене в ст. 12. Демократичне суспільство передбачає можливість для громадян самоорганізовуватися, формувати політичні партії, профспілки, громадські об'єднання з метою представлення своїх інтересів. Такі форми участі забезпечують постійний зворотний зв'язок між владою та суспільством, а також сприяють розвитку соціального діалогу.

Право брати участь у демократичному житті Союзу є окремо визначене у ст. 39. Воно включає загальне виборче право на рівних умовах у виборах до Європейського Парламенту. Крім того, у ст. 40 гарантується право брати участь у муніципальних виборах у державі-члені проживання. Це положення демонструє прагнення ЄС до забезпечення рівної політичної участі всіх громадян, незалежно від держави походження в межах Союзу.

Стаття 41 встановлює право на належне врядування. Ця норма передбачає обов'язок державних органів діяти відкрито, неупереджено, своєчасно, з дотриманням права особи бути вислуханою та отримати обґрунтовану відповідь. Принцип належного врядування є фундаментальним для функціонування демократичної правової держави, бо забезпечує прозорість, підзвітність і доступність рішень для громадян.

У Хартії також підкреслено значення рівності перед законом (ст. 20) та заборону дискримінації (ст. 21). Демократична система, що базується на принципі рівності, визнає однакову гідність і правосуб'єктність усіх осіб, незалежно від їхніх індивідуальних характеристик. Заборона дискримінації за ознаками статі, раси, етнічного чи соціального походження, релігії, віку чи сексуальної орієнтації має не лише правове, а й політичне значення – вона є критерієм демократичності суспільства.

Демократія в розумінні Хартії – це не лише політична форма, а й система цінностей. Права на освіту (ст. 14), соціальну допомогу (ст. 34), доступ до послуг загального інтересу (ст. 36) та захист довкілля (ст. 37) розширюють межі демократичного громадянства, виводячи його за рамки формальної участі у виборах. Ідея європейської демократії включає в себе турботу про соціальну справедливість, сталий розвиток і міжпоколінну солідарність.

Особливе значення має ст. 47, яка гарантує право на ефективний засіб правового захисту і справедливий суд. Цей стандарт забезпечує не лише юридичну захищеність особи, а й функціонування механізму, що контролює дії публічної влади, запобігаючи зловживанням та забезпечуючи правову передбачуваність.

Отже, Хартія Європейського Союзу про основоположні права формує інтегральну модель демократії, в якій поєднуються громадянські, політичні, соціальні та економічні права. Її положення охоплюють як базові індивідуальні свободи, так і засади справедливого врядування, участі громадян у політичному житті, рівності й недискримінації. Ця система норм і цінностей є дороговказом для держав-членів та тих країн, які прагнуть інтегруватися до європейського правового простору. Європейські стандарти демократії, виражені у Хартії, становлять не лише юридичну основу функціонування Європейського Союзу, а й моральну рамку, в якій реалізується повага до людини як найвищої соціальної цінності.

Європейські стандарти демократії нерозривно пов'язані з положеннями Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁵ (далі – Конвенція), яка є ключовим документом Ради Європи у сфері захисту основоположних прав і свобод. Вона формує нормативний фундамент демократичної правової системи, у центрі якої – повага до гідності, свободи і рівності кожної людини. Демократія у європейському розумінні неможлива без ефективної реалізації прав людини, верховенства права та наявності незалежної судової системи.

Одним із основних демократичних стандартів є свобода вираження поглядів, закріплена у ст. 10 Конвенції. Вона гарантує кожному право вільно дотримуватися своєї думки, отримувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів влади. Це право визнається основою плюралізму, політичного дискурсу та відкритого громадського контролю, що є фундаментом демократичного врядування. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово підкреслював, що свобода слова охоплює не лише інформацію, яка “сприймається сприятливо”, а й ту, яка “ображає, шокує або тривожить” – бо такими є вимоги плюралізму (справа *Handyside v. the United Kingdom*, 1976)⁶.

⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення 27.04.2025).

⁶ *Handyside v. The United Kingdom* (App no. 5493/72). The European Court of Human Rights. 07.12.1976 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499>> (accessed 27.04.2025).

Свобода мирних зібрань і свобода асоціацій, передбачені ст. 11 Конвенції, також є визначальними в демократичному суспільстві. Гарантії на створення політичних партій, профспілок і громадських організацій забезпечують умови для участі громадян у публічному житті, контролю за владою і вираження колективних інтересів. Будь-яке обмеження цих свобод повинно бути необхідним у демократичному суспільстві та відповідати принципу пропорційності. ЄСПЛ, зокрема, зазначав у справі *United Communist Party of Turkey v. Turkey* (1998), що політичні партії є невід'ємним елементом концепції ефективної демократії⁷.

Особливу увагу Конвенція приділяє виборчим правам. Перший протокол до Конвенції у ст. 3 проголошує право народу на вільні вибори в умовах, які гарантують свободу вираження волі народу⁸. Це положення є прямим юридичним закріпленням представницької демократії в Європі. Йдеться не лише про формальне право голосу, а й про умови, які роблять це право реальним – прозорий виборчий процес, свободу участі в політичному житті, рівний доступ до ЗМІ тощо. ЄСПЛ у рішенні *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium* (1987) визнав, що демократичний характер держави залежить від дотримання принципів загального і рівного виборчого права⁹.

Конвенція також містить гарантії доступу до справедливого суду, закріплені у ст. 6. Наявність незалежної та неупередженої судової влади є одним із наріжних каменів демократичного устрою, що забезпечує контроль за законністю дій органів влади, захист від свавілля, рівність перед законом та ефективний захист прав громадян. Європейський суд неодноразово наголошував, що правосуддя – це не лише формальна процедура, а й механізм, що має викликати довіру в демократичному суспільстві¹⁰.

Не менш важливою гарантією є свобода думки, совісті та релігії, що передбачена ст. 9 Конвенції. Її дотримання забезпечує ідеологічний і культурний плюралізм – умову, без якої неможливе функціонування демократичної політичної системи. Кожна особа має право на переконання, і держави зобов'язані утримуватися від втручання у цю сферу, якщо воно не виправдане законною метою в умовах демократичного суспільства.

Важливою демократичною складовою є захист від дискримінації. Стаття 14 Конвенції, а також Протокол № 12 забороняють дискримінацію у здійсненні прав і свобод¹¹. Це означає, що жодна особа не може бути позбавлена демократичних прав на підставі статі, раси, мови, релігії чи інших ознак.

⁷ *United Communist Party of Turkey and others v. Turkey* (App no. 19392/92). The European Court of Human Rights. 30.01.1988 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58128>> (accessed 27.04.2025).

⁸ Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text> (дата звернення 27.04.2025).

⁹ *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium* (App no. 9267/81). The European Court of Human Rights. 02.03.1987 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57536>> (accessed 27.04.2025).

¹⁰ *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium* (n 9).

¹¹ Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537#Text> (дата звернення 27.04.2025).

Справедливе і рівне ставлення до всіх є основою суспільної згуртованості та довіри до інституцій.

Система захисту прав людини, закріплена Конвенцією, включає механізм індивідуальних скарг до ЄСПЛ. Цей механізм є інноваційним інструментом демократичного врядування, оскільки дає змогу кожній особі, яка вважає себе жертвою порушення, звернутися за захистом прав, гарантованих міжнародним договором. Така інституційна архітектура забезпечує контроль за державними діями та унеможливорює абсолютну владу.

З огляду на зазначене Конвенція є не лише документом із галузі прав людини, а й основою демократичної культури Європи. Усі її положення – це складові великої системи, в якій кожен правовий інститут спрямований на забезпечення людської гідності, політичної свободи, участі громадян у врядуванні та підконтрольності влади. Конвенція створює не тільки юридичну, а й моральну рамку демократії як європейської цінності. З цієї причини вона є обов'язковим орієнтиром для усіх країн, які прагнуть бути частиною демократичної європейської спільноти.

Одним із найважливіших нормативних актів, що суттєво вплинув на демократичний розвиток країн ЄС, є Лісабонська угода¹², що набула чинності 1 грудня 2009 р. Вона закріпила принципи демократичного врядування на рівні Союзу, передбачила механізми участі громадян у політиці ЄС (наприклад, громадянську ініціативу), посилила повноваження Європейського Парламенту, розширила юрисдикцію Суду ЄС у сфері захисту прав людини та закріпила юридичну силу Хартії Європейського Союзу про основоположні права.

Лісабонська угода визначає ціннісну й інституційну основу функціонування ЄС, у центрі якої перебуває демократія як принцип організації суспільного життя, форма легітимації влади та гарант прав і свобод людини. Уже в ст. 2 Угоди проголошено, що Союз ґрунтується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин¹³. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів і становлять базу для функціонування європейських інституцій і національних систем врядування.

Конкретизуючи принципи демократії, ст. 10 Угоди підкреслює, що функціонування ЄС ґрунтується на представницькій демократії. Громадяни представлені на рівні Союзу через Європейський Парламент, який обирається прямим голосуванням, а держави-члени – через свої уряди, що входять до складу Ради ЄС. Ця двоканальна система представництва забезпечує баланс

¹² Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 <<https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/lis/sign>> (accessed 27.04.2025).

¹³ Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України <<https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf>> (дата звернення 27.04.2025).

інтересів громадян і національних держав. У п. 3 цієї ж статті підкреслюється, що кожен громадянин має право брати участь у демократичному житті Союзу, а рішення приймаються якомога відкритіше та якомога ближче до громадян.

Стаття 11 Угоди розвиває ідею участі громадян у прийнятті рішень, передбачаючи діалог з громадянським суспільством і можливість громадянської ініціативи. Цей інструмент дає змогу мільйону громадян з принаймні чверті держав – членів ЄС закликати Європейську Комісію ініціювати законодавчі зміни. Такий механізм закріплює не лише формальну, а й реальну участь громадян у політиці Європейського Союзу, підсилюючи демократичну легітимність інституцій ЄС.

Європейські стандарти демократії також передбачають чіткий розподіл владних повноважень між основними інституціями – Європейським Парламентом, Європейською Радою, Радою ЄС, Європейською Комісією та Судом ЄС. Стаття 13 Угоди закріплює цей інституційний баланс, встановлюючи, що кожна інституція діє в межах повноважень, наданих їй Угодами, відповідно до принципу інституційної рівноваги. Така конструкція унеможливорює концентрацію влади та забезпечує систему стримувань і противаг, притаманну демократичним режимам.

Особливо важливу роль у системі демократії відіграє Європейський Парламент. Відповідно до ст. 14 Угоди він здійснює законодавчі та бюджетні функції разом із Радою, а також здійснює політичний контроль над іншими інституціями, зокрема Європейською Комісією. Такий розподіл гарантує підзвітність виконавчої влади перед демократично обраним представницьким органом.

Окрім інституційної архітектури, Лісабонська угода інтегрує до правової системи ЄС Хартію Європейського Союзу про основоположні права, яка отримала обов'язкову юридичну силу (ст. 6). Це означає, що дотримання прав і свобод стало не декларативним, а юридично зобов'язальним стандартом для всіх інституцій ЄС і держав-членів під час імплементації права Союзу. Отже, демократія в ЄС постає не лише як форма влади, а як правова система, що забезпечує реальний захист людських прав, рівність і недискримінацію.

Крім того, ст. 7 Угоди передбачає санкційний механізм у разі порушення державою-членом основоположних цінностей, зокрема демократії. У разі серйозного й тривалого порушення таких цінностей Рада може призупинити деякі права цієї держави, включно з правом голосу в Раді ЄС. Цей механізм виконує превентивну й охоронну функцію щодо демократичної системи Союзу.

Лісабонська угода також уперше закріпила принципи “демократії через участь” – інструменти, що забезпечують прямий зв'язок громадян з інституціями влади, включаючи обов'язок відкритих консультацій, посилення прозорості та комунікації. У такий спосіб європейська демократія вийшла за

межі традиційної представницької моделі, прагнучи до інтеграції громадян у процес формування політики.

Отже, Лісабонська угода створює міцне нормативне підґрунтя для реалізації європейських стандартів демократії. Угода закріплює ціннісні орієнтири, визначає чіткі механізми участі громадян у прийнятті рішень, встановлює принципи розподілу влади та правового захисту особи. Через поєднання представницьких і партисипативних форм демократії Європейський Союз формує сучасну модель врядування, засновану на повазі до прав людини, верховенстві права та відповідальності інституцій перед громадянами.

Венеційська комісія, офіційно відома як Європейська комісія за демократію через право, є дорадчим органом Ради Європи, створеним у 1990 році з метою надання правової допомоги державам у сфері конституційного права¹⁴. Її діяльність спрямована на сприяння розвитку демократичних інститутів, зокрема парламентів, шляхом надання експертних висновків, рекомендацій та аналізу законодавства країн-членів. Однією з ключових функцій Комісії є надання правових висновків щодо проєктів конституцій і законів, що впливають на функціонування парламентів. Ці висновки допомагають державам узгодити свої правові та інституційні структури з європейськими стандартами демократії, прав людини та верховенства права.

У 2024 році Комісія опублікувала звіт про взаємовідносини між парламентом і урядом, зосереджуючись на питаннях довіри та відповідальності¹⁵. У цьому звіті підкреслюється важливість балансу між гілками влади та необхідність забезпечення прозорості та підзвітності уряду перед парламентом. Звіт також розглядає механізми контролю парламенту за діяльністю уряду, включаючи процедури вотуму довіри та недовіри, а також роль парламентських комітетів у здійсненні нагляду за виконавчою владою.

Крім того, Комісія розробила Кодекс належної практики у виборчих справах, який встановлює стандарти для проведення вільних і чесних виборів, що є основою демократичного парламентаризму¹⁶. Цей Кодекс визнається еталоном для виборчих процесів у Європі. Основні принципи, закріплені в Кодексі, передбачають:

– Універсальне виборче право: право голосу повинно надаватися всім громадянам без необґрунтованих обмежень.

– Рівне виборче право: кожен виборець має один голос, і всі голоси мають однакову вагу.

¹⁴ The European Commission for Democracy through Law. Mandate and Founding Documents <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/mandate-and-founding-documents?utm_source=chatgpt.com> (accessed 27.04.2025).

¹⁵ Report on the relations between Parliament and the Government: confidence and responsibility, adopted by the Venice Commission at its 139th Plenary Session (Venice, 21–22 June 2024). URL: <[https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/CDL-AD\(2024\)016-e](https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/CDL-AD(2024)016-e)> (accessed 27.04.2025).

¹⁶ Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та пояснювальна доповідь, ухвалені Венеційською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18–19 жовтня 2002 року) <https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/279/CoE_Venice_Commission_Code_of_Good_Practice_UK.pdf> (дата звернення 27.04.2025).

– Вільне виборче право: виборці повинні мати можливість формувати та виражати свою волю без тиску або залякування.

– Таємне голосування: забезпечення конфіденційності вибору кожного виборця.

– Пряме виборче право: виборці повинні мати можливість безпосередньо обирати своїх представників.

Кодекс також підкреслює важливість стабільності виборчого законодавства, необхідності прозорості у фінансуванні виборчих кампаній та забезпечення ефективного механізму оскарження виборчих порушень.

Венеційська комісія також надає рекомендації щодо регулювання політичних партій, підкреслюючи важливість їхньої ролі у демократичному суспільстві. У своїх висновках Комісія акцентує на необхідності забезпечення прозорості фінансування партій та рівного доступу до виборчого процесу¹⁷. У контексті парламентського імунітету Комісія зазначає, що його застосування має бути обґрунтованим і не перевищувати меж, необхідних у демократичному суспільстві. Це сприяє запобіганню зловживанням владою та забезпеченню відповідальності парламентаріїв. Важливою є також роль Комісії у наданні рекомендацій щодо участі опозиції в парламентському процесі. У своїх документах вона підкреслює значення опозиції як невід’ємної частини демократичного парламентаризму, що забезпечує баланс влади та сприяє ефективному контролю за діяльністю уряду. Загалом, діяльність Венеційської комісії сприяє зміцненню демократичних інститутів, забезпеченню прозорості та підзвітності влади, а також дотриманню прав людини та верховенства права в країнах – членах Ради Європи. Її експертні висновки та рекомендації є важливим інструментом для держав у процесі вдосконалення своїх парламентських систем та законодавства.

Європейські інституції наголошують, що демократія неможлива без поваги до верховенства права. Верховенство права розуміється не лише як формальна законність, а й як принцип, що гарантує справедливість, незалежність судів, наявність ефективних механізмів правового захисту та правової визначеності¹⁸. Європейська Комісія виділяє шість основних елементів верховенства права: законність, правову визначеність, заборону свавілля, ефективний судовий контроль, недискримінацію та рівність перед законом, а також доступ до правосуддя.

Рада Європи та Європейський Парламент відіграють ключову роль у встановленні та підтримці принципів парламентаризму на континенті, а також сприяють розвитку демократичних інститутів у країнах – членах Європейського Союзу та тих, що прагнуть до євроінтеграції. Ці дві організації

¹⁷ Л Баликіна-Галанець, 'Конституційно-правовий статус парламентів країн ЄС з республіканською формою правління (змішані республіки): Частина 2' [2020] 38 Правничий вісник Університету "КРОК" 25–33.

¹⁸ What is the rule of law? European Commission <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_en> (accessed 27.04.2025).

мають різні, але взаємодоповнюючі функції у забезпеченні дотримання стандартів демократії та прав людини, а також сприяють розвитку парламентаризму як основи для стабільного політичного процесу в Європі.

Рада Європи була заснована в 1949 році з метою зміцнення демократії, прав людини та верховенства права¹⁹. Як основний міжурядовий форум для координації політики у цих сферах, Рада Європи займається розробкою та моніторингом міжнародних стандартів у сфері прав людини, що своєю чергою впливає на функціонування парламентаризму. Однією з найбільш значущих ініціатив, започаткованих цією організацією, є Європейська конвенція з прав людини, яка слугує основним інструментом для оцінки демократичних процесів у країнах – членах Ради Європи. Створення та дотримання цієї Конвенції стало важливим кроком у закріпленні демократичних цінностей на континенті, що є важливим елементом для забезпечення функціонування парламентаризму як основи політичної системи.

Основною метою Ради Європи є забезпечення того, щоб політичні інститути кожної країни-члена діяли в межах принципів демократії, прав людини та верховенства права. Через механізми моніторингу та оцінки, такі як ЄСПЛ та Парламентська Асамблея Ради Європи, організація намагається забезпечити, щоб держави-члени відповідали вимогам демократичних стандартів, що включає і парламентські процедури²⁰. Важливу роль у цьому процесі відіграють рекомендації та резолюції Парламентської Асамблеї, які визначають орієнтири для парламентських реформ у країнах, що намагаються інтегруватися в європейські структури²¹.

Європейський Парламент як інституція Європейського Союзу – не менш важливий у встановленні принципів парламентаризму на континенті. Він був створений для того, щоб бути представництвом громадян країн – членів ЄС у процесі прийняття рішень на європейському рівні. Європейський Парламент працює як основна законодавча інституція ЄС, і його роль полягає не лише в прийнятті законодавчих актів, а й у моніторингу діяльності інших інституцій ЄС, що забезпечує рівновагу та контроль у процесі прийняття політичних рішень. Європейський Парламент активно сприяє зміцненню парламентаризму в країнах, що прагнуть до членства в Європейському Союзі. Через процес асоціації та переговорні етапи, на яких особлива увага приділяється реформам парламентських інститутів, Європейський Парламент відіграє важливу роль у підтриманні демократичних перетворень. Він бере участь у складанні рекомендацій щодо реформування парламентських структур, посилення законодавчої діяльності, забезпечення ефективної участі громадян у політичному процесі, а також дотримання принципу розподілу влади. Принципи парла-

¹⁹ Баликіна-Галанець (н 17) 28.

²⁰ Баликіна-Галанець (н 17) 28.

²¹ The Assembly's achievements. PACE <<https://pace.coe.int/en/pages/achievements>> (accessed 27.04.2025).

ментаризму, закріплені в роботі Європейського Парламенту, передбачають підзвітність, прозорість, участь громадян в ухваленні рішень і баланс між різними гілками влади. Європейський Парламент працює над тим, щоб законодавчі процедури були максимально відкритими, забезпечуючи доступ громадськості до процесу прийняття рішень. Крім того, він активно сприяє розвитку міжпарламентських відносин, організовуючи зустрічі та діалоги між парламентами різних країн, що зміцнює демократичні процеси та формує позитивні практики парламентаризму²².

Діяльність Ради Європи і Європейського Парламенту загалом можна вважати основою для розвитку демократичних і парламентських стандартів у Європі. Їх роль полягає в забезпеченні дотримання принципів демократії через механізми моніторингу, рекомендацій і реформ. Вони допомагають зміцнити інституційні основи демократичного управління, створюючи умови для того, щоб парламентська діяльність була не лише ефективною, а й орієнтованою на інтереси громадян. У цьому контексті Рада Європи і Європейський Парламент мають стратегічне значення для розвитку європейського парламентаризму, формуючи єдині стандарти демократичних інститутів для всіх країн континенту.

Це співробітництво також надає важливі уроки для країн, що прагнуть приєднатися до ЄС, адже процес адаптації до європейських стандартів потребує реальних змін у політичній системі, зокрема у парламентських практиках. За допомогою інституцій, таких як Рада Європи і Європейський Парламент, країни можуть досягти значного прогресу в розвитку демократичних інститутів та забезпеченні стабільності політичних систем.

Українські дослідники відзначають, що нашій державі особливу увагу варто приділити і практиці функціонування органів законодавчої влади в країнах ЄС, де діють різні форми парламентського контролю: від парламентських запитів до вотуму недовіри. Це сприяє зміцненню відповідальності уряду перед виборцями та забезпеченню прозорості в ухваленні рішень. Як засвідчує аналіз розвитку європейського парламентаризму, демократичні процеси посилюються через інституційне оновлення, впровадження електронних сервісів участі громадян, реформування виборчих систем і розширення прав парламентської опозиції²³.

Успішний досвід демократичних практик можна спостерігати в таких країнах, як Швеція, Фінляндія, Данія, де забезпечується активна участь громадян в ухваленні рішень, функціонує прозора система врядування, а рівень довіри до публічної влади є стабільно високим²⁴. Проте не менш важливою

²² Legislative powers. European Parliament <<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/parliament-powers/legislative-powers>> (accessed 27.04.2025).

²³ ЛІ Даниленко, О Аліксійчук, 'Український парламент і парламентаризм: політико-правовий аспект' [2023] 10(40) Наукові перспективи 90–100 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-90-100](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-90-100).

²⁴ О Бруслик, 'Парламентаризм в умовах війни та поствоєнного відновлення' [2022] 40 Державне будівництво та місцеве самоврядування 101 <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-44-98>.

є і політична культура, яка ґрунтується на повазі до права, на етичних нормах і конструктивному діалозі між владою та суспільством.

Отже, європейські стандарти демократії є не лише набором юридичних норм, а цілою системою цінностей і механізмів, спрямованих на забезпечення справедливого, прозорого й ефективного управління. Вони слугують орієнтиром для країн, що прагнуть демократичного розвитку, зокрема й для України, яка перебуває на етапі трансформації політико-правових інституцій. Імплементация цих стандартів у національне законодавство, реформування інститутів влади та активізація громадської участі є запорукою побудови сучасної правової держави європейського типу.

Адаптація європейських стандартів у парламентській діяльності України є важливим етапом у процесі інтеграції нашої країни в європейські структури. Цей процес охоплює не лише юридичну складову, а й реальні політичні, соціальні та інституційні зміни, які сприятимуть зміцненню демократії та верховенства права в Україні. У цьому контексті важливо враховувати не тільки вимоги до парламентських процедур, а й більш глибокі питання, пов'язані з удосконаленням політичної культури, демократичних практик та участі громадян у політичному процесі.

Одним із основних аспектів європейських стандартів є принципи підзвітності, прозорості, представництва інтересів громадян та ефективного контролю за діяльністю уряду. У цьому контексті український парламент стикається з необхідністю реформування внутрішніх процедур, щоб наблизити їх до тих моделей, що існують у розвинутих демократичних країнах ЄС. Важливим кроком у цьому напрямі є вдосконалення законодавчої діяльності, зокрема, підвищення ефективності роботи комітетів та забезпечення більш активної участі депутатів у розгляді законопроектів. Крім того, одним із основних завдань є вдосконалення процесу прийняття рішень, зокрема, щодо впровадження принципів більшої відкритості та прозорості, що є характерним для парламентів держав ЄС.

Одним із ключових аспектів адаптації європейських стандартів є питання організації законодавчого процесу. На сьогодні в Україні існують проблеми із затягуванням розгляду законопроектів, зокрема, через недостатню координацію між різними органами влади та політичними силами. В Україні існують певні труднощі, пов'язані з низьким рівнем експертної підтримки законодавчої роботи та недостатньою підготовкою депутатів до аналізу складних правових питань. Водночас у парламентській практиці ЄС законодавчі ініціативи проходять через більш детальний аналіз, що передбачає активне залучення не тільки депутатів, а й експертів, громадськості та зацікавлених сторін. Це дає змогу виробити більш збалансовані та обґрунтовані законопроекти.

Крім того, важливою є проблема ефективного контролю за діяльністю уряду. В Україні існує проблема з недостатньою незалежністю парламентських

комітетів та іншими органами, які повинні здійснювати контроль за виконанням урядових програм. Стандарти ЄС передбачають, що парламент має бути здатним не лише приймати закони, а й ефективно контролювати їх виконання, що включає активну діяльність з оцінки результатів діяльності уряду та інших органів влади. Для цього в Україні потрібно вдосконалювати інструменти парламентського контролю, зокрема, через створення більш ефективних механізмів звітності уряду перед парламентом та громадськістю.

Однією з основних проблем на шляху адаптації європейських стандартів є забезпечення більшої прозорості та відкритості парламентського процесу. В Україні процеси прийняття рішень часто супроводжуються низьким рівнем публічності, що може призводити до зниження довіри громадян до парламенту. У країнах ЄС, зокрема в таких розвинених демократіях, як Німеччина, Франція та Швеція, парламентські дебати та голосування є відкритими для громадськості, і ці держави активно використовують цифрові технології для покращення взаємодії з громадянами. У цьому контексті Україні слід розвивати використання сучасних технологій для забезпечення доступу громадян до інформації про діяльність парламенту, а також для того, щоб громадяни могли безпосередньо впливати на політичні процеси через інструменти електронної демократії.

Зміцнення громадянського суспільства є ще одним важливим аспектом процесу адаптації європейських стандартів в українському парламенті. В Україні ще не сформовані всі необхідні умови для активної участі громадян у політичному процесі, зокрема, через недостатню залученість громадськості до обговорення законопроектів на етапі їх розробки. Європейські стандарти передбачають активну участь громадян у процесі прийняття рішень, що включає як формальні механізми, такі як громадські слухання, так і неформальні, як взаємодія з неурядовими організаціями та іншими громадськими ініціативами. У зв'язку з цим Україні необхідно активно працювати над розвитком інститутів громадянського суспільства та їх залученням до процесів законодавчої діяльності.

Ще одним важливим напрямом є реформа парламентської культури. У країнах ЄС існують чіткі правила етики та поведінки депутатів, що сприяє більш конструктивній та продуктивній роботі парламентів. В Україні ж є проблеми з низьким рівнем політичної культури, зокрема через часті випадки політичних криз, що супроводжуються блокуванням роботи парламенту та іншими негативними проявами. Важливою є робота над підвищенням професіоналізму депутатів, а також розвиток парламентських процедур, що передбачають конструктивну співпрацю між різними політичними силами. У цьому контексті Україна може взяти на озброєння практики, що використовуються в країнах ЄС для забезпечення продуктивної роботи парламенту, такі як зменшення кількості неважливих дебатів та підвищення ефективності роботи комітетів.

Одним із найбільш важливих кроків на шляху до адаптації європейських стандартів є реформа виборчої системи. В Україні виборча система потребує вдосконалення з метою забезпечення більшої прозорості, представництва інтересів громадян та підзвітності депутатів. Для цього необхідно розвивати механізми мажоритарного представництва, забезпечити більшу відкритість процесу формування виборчих списків і знизити рівень політичної корупції, що є важливою складовою європейських стандартів виборчих практик.

Таким чином, процес адаптації європейських стандартів в українському парламенті є комплексним і багатогранним. Він охоплює не тільки реформування законодавчих процедур, а й необхідність підвищення рівня політичної культури, вдосконалення механізмів парламентського контролю та забезпечення більшої прозорості та підзвітності парламенту. Адаптація європейських стандартів сприятиме розвитку демократичних інститутів в Україні, покращенню якості законотворення та забезпеченню більш ефективного представництва інтересів громадян у парламенті.

Висновки. У статті розкрито сутність європейських стандартів демократії як багаторівневої системи принципів, норм і механізмів, що становлять підґрунтя функціонування демократичного суспільства, інституційного балансу та ефективного врядування. Ці стандарти розглядаються як ключовий орієнтир не лише для оцінки рівня демократичного розвитку, а й як практичний інструмент для трансформації національних політичних систем. Україна, яка перебуває в стані глибокої суспільно-політичної модернізації в умовах війни та активного євроінтеграційного курсу, має критично важливу потребу в узгодженні системи парламентаризму з європейськими нормами.

Європейські стандарти демократії у представленому дослідженні розглянуто крізь призму основоположних актів Європейського Союзу, включаючи Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування ЄС, Хартію Європейського Союзу про основоположні права та Європейську конвенцію з прав людини. Вони формулюють демократію як складну категорію, що включає представницьку й партисипативну моделі, принцип верховенства права, свободу вираження поглядів, незалежність судової влади, рівність і недискримінацію. Демократія тут визначається не лише як політичний процес, а й як правова й моральна конструкція, що забезпечує гідність, свободу та безпеку громадян.

Аналіз нормативно-правових актів ЄС свідчить, що європейська демократія передбачає обов'язкову участь громадян у прийнятті рішень, інституційну прозорість, механізми підзвітності влади, дотримання принципу відкритості та розподілу повноважень. Ці елементи визначають базову архітектуру демократичного парламентаризму, яка має бути інтегрована в національну парламентську практику України. Окрема увага приділена ролі Венеційської комісії, яка відіграє консультативну функцію, забезпечуючи відповідність законодавчих ініціатив держав-членів стандартам демократії.

Для того, щоб адаптація української парламентської практики до демократичних вимог європейського зразка стала реальністю, необхідні як нормативні, так і культурно-інституційні зміни. До першочергових завдань належать: оновлення Регламенту Верховної Ради України з урахуванням стандартів Європейського Парламенту; зміцнення ролі парламентських комітетів та підвищення якості законотворчої експертизи; запровадження чітких процедур парламентського контролю, включаючи регулярну звітність уряду та використання вотумів довіри і недовіри; ухвалення етичного кодексу для депутатів, що регламентуватиме поведінку в публічному просторі; забезпечення відкритості засідань, онлайн-доступу громадян до парламентської інформації та використання електронної демократії як інструменту участі суспільства в політичному процесі.

Отже, європейські стандарти демократії повинні стати не зовнішнім орієнтиром, а внутрішнім імперативом для політичного і правового реформування в Україні. Їх імплементація в парламентську діяльність має бути всеохопною: охоплювати не лише технічне вдосконалення процедур, а й глибинну зміну культури парламентаризму, зміцнення інституційної відповідальності та розвиток системи громадського контролю. Лише за цих умов Верховна Рада зможе виконувати свою функцію як ефективний орган демократичного врядування, здатний забезпечити законодавчу стабільність, публічну довіру та відповідальність перед суспільством у дусі європейських демократичних практик.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Balykina-Halanets L, 'Konstytutsiino-pravovy status parlamentiv krain YeS z respublikanskoio formoiu pravlinnia (zmishani respubliky): Chastyna 2' [2020] 38 *Pravnychiy visnyk Universytetu "KROK"* 25–33 (in Ukrainian).
2. Bruslyk O, 'Parlamentaryzm v umovakh viiny ta postvoiennoho vidnovlennia' [2022] 40 *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia* 101 <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-44-98> (in Ukrainian).
3. Danylenko L, Aliksiichuk O, 'Ukrainskyi parlament i parlamentaryzm: polityko-pravovy aspekt' [2023] 10(40) *Naukovi perspektyvy* 90–100 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-90-100](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-90-100) (in Ukrainian).
4. Zhadan O, 'Ievropeyskyi parlamentaryzm: stanovlennia ta tendentsii rozvytku' [2022] 6 *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia* 4 <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-03> (in Ukrainian).

Websites

5. Legislative powers. European Parliament <<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/parliaments-powers/legislative-powers>> (accessed 27.04.2025).
6. The Assembly's achievements. PACE <<https://pace.coe.int/en/pages/achievements>> (accessed 27.04.2025).

7. The European Commission for Democracy through Law. Mandate and Founding Documents <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/mandate-and-founding-documents?utm_source=chatgpt.com> (accessed 27.04.2025).
8. What is the rule of law? European Commission <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_en> (accessed 27.04.2025).

Oleksandr Skrypniuk

EUROPEAN STANDARDS OF DEMOCRACY AS A GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN PARLIAMENTARISM

ABSTRACT. The article examines the European standards of democracy as a key benchmark for the modernization of Ukrainian parliamentarism in the context of Ukraine's European integration course.

The author analyses the regulatory and institutional framework for the functioning of parliaments in democratic European countries, in particular, on the examples of the European Parliament's practice, recommendations of the Venice Commission and documents of the Council of Europe that define the principles of the rule of law, political pluralism, accountability, participation of citizens in the legislative process and respect for the rights of the opposition. The author focuses on the conceptual approaches of the Council of Europe, the European Parliament and the Venice Commission to understanding the principles of democratic governance, political accountability and openness of parliaments.

It is emphasized that effective parliamentarism is not only a mechanism of representation, but also a tool for controlling the executive branch, as well as a guarantor of democratic legitimacy of political decisions.

The article compares the key parameters of the Ukrainian parliamentary system with European standards, identifying structural and procedural imbalances that slow down the approximation of Ukrainian parliamentarism to a democratic model. These include excessive politicization of the parliamentary process, formalization of committee work, insufficient transparency of MPs' activities, limited public access to the lawmaking process, and a low level of implementation of recommendations of international organizations.

The author substantiates the need for systemic institutional changes aimed at improving the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, strengthening the mechanisms of parliamentary control, introducing ethical codes of conduct for MPs and enhancing interaction with civil society.

The article proves that the adaptation of Ukrainian parliamentarism to European standards is not only a condition for effective governance, but also the basis for the formation of a political culture based on transparency, accountability and public trust in government institutions.

KEYWORDS: parliamentarism, European standards, democracy, Verkhovna Rada of Ukraine, rule of law, parliamentary control, political responsibility.